

"Ens juguem el model de civilització"

Sami Naïr és professor de Ciència Política a la Universitat de París VIII. Amb una amplíssima i interdisciplinària formació, és col·laborador habitual de 'Le Monde', 'Libération' i 'El País'. Dels seus llibres més recents destaquem 'Lettre à Charles Pasqua' (1994), 'En el nombre de Dios' (1995) i 'Mediterráneo hoy. Entre el diálogo y el rechazo' (1995). Fou també assessor del president Mitterrand.

Sami Naïr imparteix a València un curs titulat "L'avenir d'Europa en el nou ordre mundial" com a professor convidat enguany de la Fundació Canadà Blanch, que ha creat una càtedra de Pensament Contemporani en col·laboració amb la Universitat de València. Apassionat i inesgotable conversador, Sami Naïr ens ofereix la seua visió sobre alguns dels temes més importants de l'actualitat política internacional.

—*Quins són els reptes a què s'enfronta Europa?*

—Europa ha de desenvolupar ara un paper nou, que coincideix amb un moment de la història molt difícil per a ella. En primer lloc, el vell protagonisme entre l'est i l'oest ha desaparegut, i això ha plantejat immediatament el problema de la integració dels països d'Europa de l'est; en segon lloc, el procés de reorganització mundial ha plantejat el problema de la solidaritat, de la potència de l'eix constitutiu d'Europa, és a dir, de França i d'Alemanya.

—*Falta voluntat política en el procés de construcció europea?*

—És difícil plantejar el problema de la voluntat política oblidant el problema dels interessos. La voluntat política obeeix sempre a una auto-comprensió dels interessos de cadascú. No hi ha voluntat europea perquè no hi ha interessos comuns sobre tots els problemes. Ens podem preguntar si ara els interessos de la construcció europea són els mateixos que existien en els anys 50-60. En aquell moment l'enfrontament est-oest era un element catalitzador de la construcció europea. Ara, amb la descomposició de l'imperi soviètic, la situació és completament diferent. Europa té uns interessos comuns i al mateix temps divergents. No tenim, per exemple, la mateixa visió del que succeeix a l'ex-Iugoslàvia, ni del problema del sud.

—*Considera que està en crisi l'eix franco-alemany?*

—Jo crec que sí, encara que pense que és una crisi transitòria. Estem en un moment de repòs i al mateix temps de confusió, ja que hi ha molts problemes als quals cal trobar solucions: el problema de la moneda única, de saber quin tipus de relació tindran els països integrats a Europa però que no podran aconseguir els

críters de convergència de Maastrich... I, el que és més important, que sobre tots aquests problemes no hi ha una estratègia comuna entre França i Alemanya.

—*Creu que estem abandonant la fase de liberalisme que ha caracteritzat les societats desenvolupades dels últims anys?*

—Estem eixint del període del liberalisme salvatge, ja siga en la versió de la dreta o en la més civilitzada d'esquerra. El que ara es planteja és el problema d'una nova forma de compromís polític i social que plantege quin tipus d'estat social, a nivell europeu, hem de mantenir.

—*Això no planteja el problema de conservar privilegis per a determinats grups socials a canvi d'un blocatge de la situació?*

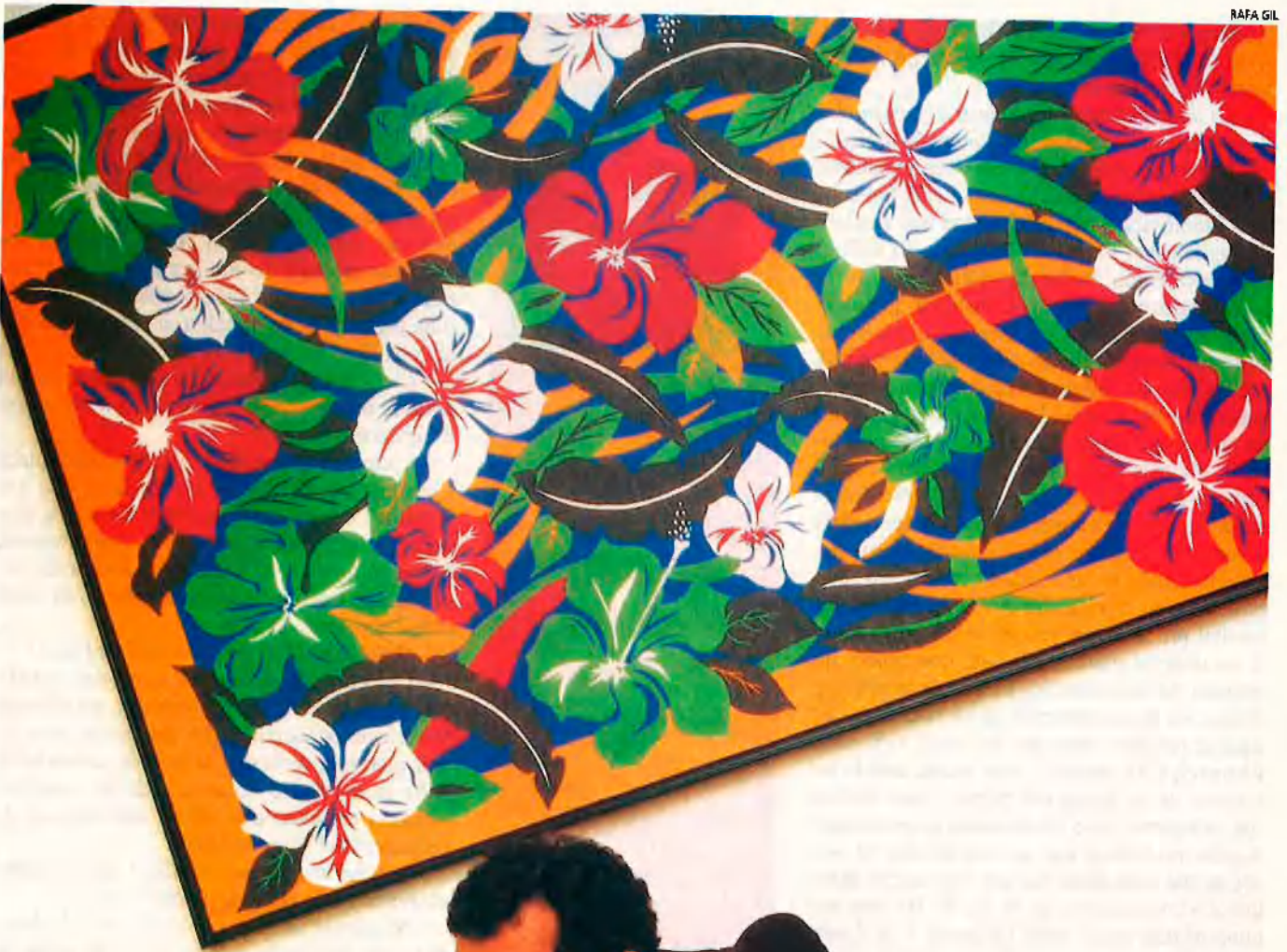
—Els únics privilegis que s'han obtingut en els processos de mundialització han estat adquirits pels bancs mundials i per les grans multinacionals. Ells són els que tenen els privilegis, no un home que té la seua pensió, cobra el seu salari i té un treball fix. Això és una conquesta, un patrimoni històric. El problema és saber si es podran conservar aquestes conquestes. La societat no està al servei del mercat, sinó el mercat al servei de la societat. A més, el procés de mundialització provoca que les societats cada vegada més es transformen en instruments dels mercats. I se sap perfectament que els mercats financers —que obtenen, per cert, beneficis increïbles— no estan controlats per ningú, i que, fins i tot, poden destruir l'economia de qualsevol país amb una operació d'especulació financera.

—*Com afecta a la civilització aquest procés de mundialització?*

—La civilització que proposa la mundialització està muntada per construir un món financer abstracte amb elits dirigents d'àmbit mundial a dalt i, a sota, amb unes poblacions que viuen com les cabres. És urgent replantejar el problema de la civilització. Hem dit que el desenvolupament econòmic ha de ser en benefici de la societat, no en benefici dels consells d'administració dels bancs.

—*Creu que la societat europea acabarà acceptant aquets tipus de civilització?*

—Les classes mitjanes —que són les majoritàries a Europa— no volen una desestabilització del mercat laboral, no volen la precarietat.

Això es pot fer als Estats Units, al Japó o a Àsia. A Europa no perquè tenim un model social impossible de canviar.

—*La lluita política per imposar aquest model de civilització no amaga una lluita ideològica?*

—Pense que el cor del procés de mundialització és efectivament una lluita no sols política, sinó ideològica i filosòfica entre tres models de capitalisme: l'americà, l'uropeu i l'asiàtic. L'americà és un model darwinista basat en el comportament mercantil. Considera que cada ésser humà és una mercaderia, i que els assumptes mercantils no són fruit de fluxos socials sinó que estan determinats pel comportament de cada home. La societat és, per tant, un procés que obeeix a la llei de la selecció natural: els més forts guanyen i els més dèbils perden. Aquest punt de vista filosòfic determina les categories mentals inconscients dels actors econòmics i polítics nord-americans i anglosaxons en general. El model europeu està basat en la idea que el mercat és una necessitat produïda pel procés de construcció de la societat; el mercat, per tant, constitueix un element de socialització. El que és important, doncs, és la construcció de la societat. Per aquesta raó hem creat des del segle XIX (amb Bismarck a Alemanya) l'estat social, amb la integració de les forces del treball i amb interessos compartits entre els diferents grups socials. Aquest model és el que ara està en crisi. El model asiàtic està basat en una concepció jeràrquica i corporativa, on hi ha de fet una dominació dels grans sobre els petits, i on l'estat afavoreix aquells a condició que sostinguen els petits de dins del propi país. La mundialització avui dia consisteix en una lluita entre aquests tres models filosòfics, perquè no es redueix únicament a una confrontació econòmica. Al capdavant, ens juguem el tipus de civilització en què volem viure, ja que políticament, per exemple, o bé tindrem una democràcia dèbil composta de consumidors o bé una democràcia d'actors socials que poden definir la seua vida i els seus interessos.

—*El problema de la precarietat del treball influeix en l'ètica tradicional del treball?*

—Per descomptat. El treball està canviant ara per dues raons: en primer lloc, per una raó tecnològica, que provoca que el procés d'integració dels capitals dins de la formació del valor econòmic no necessita avui dia d'una part important de treball humà, ja que són els mitjans tecnològics els nous creadors de valor econòmic. Això implica òbviament una reorganització de les relacions tradicionals de treball. En segon lloc, històricament el treball no va ser únicament un element per adquirir guanys materials, sinó també un element de constitució de la identitat personal. Ara, amb el procés de transformació del treball, hi ha, per una banda, un procés de diferenciació en el sentit que cada

“El treball ja no és concebut com un element d'identitat, sinó únicament com a element per aprofitar recursos econòmics i aconseguir posició social.”

treballador pot tenir tres, quatre o deu treballs diferents, i a més ha de ser polivalent per a poder integrar-se en el món laboral. Per altra banda, aquest procés de precarietat —portat pel capitalisme nord-americà—, transforma totalment la relació de la gent amb el treball. Aquest ja no és concebut com un element d'identitat —només cal parlar amb els joves per veure el que en pensen— sinó únicament com a element per aprofitar recursos econòmics i aconseguir posició social. La vella ètica protestant del treball (una persona ha de treballar, d'estalviar, de fer el treball ben fet, etc.) està en crisi.

—*L'element d'exclusió de la societat és en aquests moments més important que l'element d'explotació?*

—L'error és creure que l'exclusió reemplaça l'explotació, ja que és un element que ara legitima l'explotació. L'exclusió s'afegeix, d'aquesta manera, a l'explotació a nivell mundial. L'atur ja no és ara l'exèrcit de reserva del capitalisme, sinó un forat sense fons i és molt difícil eixir-ne si hi caus.

—*Què s'hauria de fer per eliminar l'atur?*

—Caldrà reorganitzar el camp del treball, compartir el treball i, segurament, transformar les relacions socials. Però per parlar com un vell marxista, diria que hi ha una contradicció entre la renovació necessària de les relacions socials i els interessos de les associacions de producció del sistema vigent.

—*La civilització mercantilista afecta també els hàbits de la vida quotidiana?*

—Sí, afecta la nostra relació amb el altres, fins i tot dins de la parella, que s'ha tornat en un assumpte mercantil més. En paraules de Jürgen Habermas, parlarem de la colonització de la vida quotidiana per les lleis del mercat.

—*Creu que el creixement econòmic resoldrà els problemes de l'atur?*

—Si estudiem la història econòmica, veiem que des de 1974 o 1975 hi ha un creixement econòmic mundial del 4% al 7% per cent fins a finals dels anys setanta. Aquest creixement no va produir un desenvolupament de la riquesa social ni va resoldre els problemes de l'atur ni del treball. En aquests moments, segons les previsions dels instituts internacionals, sabem de manera quasi exacta el tipus de creixement econòmic fins a finals de segle, que se situarà entre el 3% i el 5%. Amb aquestes taxes de creixement és pràcticament impossible resoldre el problema de l'atur. Ens trobem, per tant, amb una situació de desvinculació entre el creixement econòmic i els problemes socials, ja que el creixement econòmic entra directament en el procés de mundialització i de finançament internacional, mentre que el procés de creixement social n'està completament deslligat i obeeix a lleis completament diferents. Haurem de plantejar un nou concepte de creixement socioeconòmic, entès no com a

creixement financer, de balanç de comptes, ja que la societat no és un balanç de comptes.

—*Canviant de tema, a què respon l'ascens de l'islamisme als països del sud del Mediterrani?*

—A la manifestació d'uns profunds problemes socials. La meitat de la població, majoritàriament jove, està sense treball, i per tant no tenen cap possibilitat d'integrar-se en la societat. Són els joves els que nodreixen moviments com el Front Islàmic de Salvació (FIS). I aquests països no poden, per ells mateixos, solucionar els seus problemes econòmics i socials. Europa ha d'ajudar-los políticament i financerament, entre altres raons, per no rebre aquests problemes a casa seua. Els problemes del sud de la Mediterrània són els nostres problemes.

—*En els seus darrers llibres assenyala que Europa, i en particular França, ha abandonat en els últims anys la política mediterrània—desenvolupada amb força durant l'època de De Gaulle— en favor dels Estats Units.*

—Sí, la concepció que De Gaulle tenia de França era completament diferent a la que tenia Mitterrand. De Gaulle era un home que no volia compartir el poder a Europa amb els Estats Units. A més, De Gaulle tenia una concepció del Sud, del Mediterrani, no de frontera sinó de prolongació natural d'Europa. Pensava que hi havia interessos comuns entre les dues riberes que feien necessària una estreta col·laboració. En aquest sentit, per a ell construir una política àrab de França —i també d'Europa— era un projecte estratègic, concebut no únicament per a oposar-se als soviètics i als nord-americans, sinó perquè pensava que això corresponia als interessos, ben entesos, d'Europa. Per contra, a França hi ha una vella tradició atlantista representada per ales importants de la dreta, però també de l'esquerra socialista, que defensen una aliança directa amb els nord-americans, i que consideraven que el problema principal era l'enfrontament entre l'est i l'oest. Pensaven que calia sacrificar tots els interessos i dedicar tots els esforços a defensar la posició dels Estats Units. Mitterrand era fill d'aquesta concepció. Em sembla, a més, que no tenia política exterior fora de la política europea. Només tenia una obsessió: la construcció d'Europa, l'eix franco-alemany, i una aliança més o menys forta amb els Estats Units i, recentment, amb

—**Què és el 'pensament únic'?**

—**El pensament únic és l'adaptació al món de la conformitat i al que imposen, a nivell mundial, els mercaders. L'expressió "pensament únic" és originària de Balzac, que la va popularitzar en veure que tots els criteris d'anàlisi de la seua obra que apareixien en la premsa francesa de la seua època eren iguals. El pensament únic és el contrari del que pot ser un pensament crític, que és també un pensament d'adaptació, però renovador, alliberador, emancipador i fonamentat sobre la llibertat, no sobre l'opressió.**

Rússia. El cas és que va aconseguir aprofundir l'eix franco-alemany fent moltes i importants concessions, i també molt greus.

—*Per exemple?*

—Sobre el que ha passat a l'ex-Iugoslàvia, Alemanya i França tenen una gran responsabilitat. El Tractat de Maastricht va ser negociat —i ho dic mesurant les paraules— sobre les esquenes del poble iugoslau. En el tema del reconeixement dels drets nacionals i de les minories, Mitterrand va plantejar a Kohl el problema del reconeixement dels drets de les minories i no únicament dels drets nacionals, ja que els drets nacionals et configuren una Iugoslàvia amb moltes nacionalitats, però se sap que sobre el terreny això no és així, ja que a Croàcia hi havia croats, serbis i musulmans; i a Bòsnia, serbis, croats i musulmans. Calia, doncs, reconèixer els drets d'aquestes minories en el marc

d'aquestes nacionalitats. Quan Mitterrand va plantejar el problema, Kohl es va negar a discutir-lo. Això va provocar la guerra, és el seu inici, i Europa té una responsabilitat terrible. I, per descomptat, són els nord-americans els qui finalment solucionen el problema amb els seus mètodes.

—*La política de Chirac respecte a la Mediterrània continuarà la de Mitterrand o tornarà a la desenvolupada per la tradició gaul·lista?*

—Crec que hi ha una diferència entre Chirac i Mitterrand, ja que aquest no tenia un visió estratègica mundial, sinó només una visió ideològica de la política internacional basada únicament en el procés de construcció europea, com he dit. Era un mestre en l'art per a la conquesta i conservació del poder, però no era un estrateg, era un tàctic. Chirac, per contra, té una concepció pragmàtica de la política internacional basada en la defensa dels interessos nacionals francesos, i per això sembla que desenvoluparà una política més activa cap al sud.

—*Creu, per últim, que canviarà la política mediterrània del nou govern espanyol?*

—Em sembla que no hi haurà cap diferència fonamental entre la política de l'antic govern i del nou govern que vingui; pense que Espanya no té un marge de maniobra gaire important. A més, Espanya té un paper molt marcat per les institucions europees, que és el de gendarme d'Europa enfront del sud.

Faust Ripoll